الف بائے ماتم غم

یعنی ترجیع بند مرثیہ سید الشہدا قرۃ العین سید الثقلین صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم در عہد سعادت مہد فلک کاب ثریا جناب معلی القاب حضور
نظام الملک نظام الدولہ آصفجاہ نواب میر محبوب علیخان بہادر
شہریار حیدرآباد دکن دام اقبالہ

از منظومات منبع افادات فصیح اللسان بلیغ البیان فیض بنیاد
محبوب نواز ونت بہادر راجہ گردھاری پرشاد صاحب باقی

بار دوم
حسب الحکم فاضل وحید جناب مولوی محمد عبد المجید صاحب مالک مطبع باہتمام کارپردازان

سنہ ۱۳۱۳ھ

در مطبع نامی گرامی انصاری واقع دہلی بکمال خوبی طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

آه و غم درد و الم رنج و عنا داریم ما
ماتم جان کاه سبط مصطفی داریم ما

جزو جزو جسم چون نے بانوا داریم ما
نوحهٔ لب تشنگان بے نوا داریم ما

آمد ماه محرم ماتم حسنین را
اے فلک مانند تو نیلی قبا داریم ما

سبزی او زہر باشد سرخی او خون بود
این علامت یاد از برگ حنا داریم ما

تا بمالد بر رخ گردون دون در ماتمش
خاک خود را در رہ باد صبا داریم ما

در غم بے آبی آن تشنه ز چشم خود روان
اشک طوفان زا تلاطم آشنا داریم ما

گفت شاه دین کہ ما را نیست باکے از لعین
ہمت مردانهٔ شیر خدا داریم ما

از جفائے کافران ما را ہراسے ہیچ نیست
مثل حر دین دار یار باوفا داریم ما

با کشتہ و دل بمیدان و غانادہ ایم ‌‌‌ — قوت پنجۂ خیبر کشا داریم ما

ہست در جسم البدا آرام ما اندر ارم — گو بہشت کربلا کرب و بلا داریم ما

حیف زینب گفت یا ستار کنون چارہ چیست — پردہ نے خیمہ نہ چادر نے ردا داریم ما

گفت از اہلِ حرم عابد با آواز حزین — کے امیدِ رستگاری و شفا داریم ما

ب	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا و احسرتا وادریغا وادریغا حسرتا و احسرتا	ردیف

اے فلک نگذاشتی نام و نشانِ بوتراب — اینچنین شانِ نبی بود و نہ شانِ بوتراب

شد جہان تاریک از بادِ حوادث گشتہ گشت — آنکہ بُد روشن چراغ دودمانِ بوتراب

حیف از دستِ لعینان شد نہان زیر زمین — آنکہ بودہ آفتابِ آسمانِ بوتراب

جسمِ پاکش شد بہ خاک و خون چنین از روز بون — آنکہ بودہ روحِ روح و جانِ جانِ بوتراب

آن یکی مسموم رفت و این دگر پر خون گذشت — گشت یاقوت و زمرد گم ز کانِ بوتراب

ہر گلے نشگفتہ و شگفتہ را گردون بچید — در بہاران شد خزان گلستانِ بوتراب

محک حکمت پیدا فرق نبود زینہار — در میانِ مصطفےٰ و در میانِ بوتراب

رنجِ پیغمبر نباشد از چہ رو رنجِ علی — بار وانِ اوست واحد تا روانِ بوتراب

شانِ اکبر را مپرس اللہ اکبر ہر شقی — بالیقین بر شوکتش کردے گمانِ بوتراب

بود پیدا از جبینش شوکت و شانِ حسین — بود اندر پنجہ اش تاب و توانِ بوتراب

ہای زینب گریہ میکردی و گفتی یا خدا — نیست جز سجاد باقی در مکانِ بوتراب

ردیف ت

واے ویلا واے ویلا حسرتا و حسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا و احسرتا

صبحِ عاشورا حسین ابنِ علی بیدار گشت — بہرِ جنگِ کافرانِ خصمِ دین تیار گشت

از عزیزان و رفیقان چون کسے باقی نماند — عاقبت آن شاہِ دین خود عازمِ پیکار گشت

ذو الفقارِ حیدری را از کمرگہ بر کشید — بر یکے زد و بشد بر دو اگر زد چار گشت

رخش را بر تاخت آنسان بر سرِ فوجِ شقی — ہر کہ آمد پیش او چون گردِ رہ مسمار گشت

یکہزار و سہ صدش زخمِ شدید آمد بہ رُو — دلفگار از زخمہایش حیدرِ کرار گشت

بسکہ پُر خون شد تنش از خنجر و تیر و سنان — حلقۂ جوشن بعینہ دیدۂ خونبار گشت

داد و داد از دستِ بیداد لئیمان داد و داد — شد تنِ تنہا شہید و دادِ اہلِ داد گشت

از جفاے شامیان در دیدۂ اہلِ حرم — روزِ روشن تیرگی افزاے شامِ تار گشت

از عداوت کرد دعوت شاہ را شمرِ لعین — منحرف از وعدہ ہاے با حِل و اقرار گشت

از سمومِ صرصرِ رنج و ہجومِ درد و غم — ہر گلِ باغِ رسولِ مجتبیٰ چون خار گشت

بے کفن بود و نہ مدفن بُد نہ آبِ غسل بود — پشتہ پشتہ کشتہ شد و ز لاشہ ہا انبار گشت

ردیف ث

واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

الغیاث اے آسمان زین ظلم بیجا الغیاث	از تو پر خون شد دلِ مولا و زہرا الغیاث
نیست این آوازۂ رعد آسمان کرد الامان	از تلاطم کردہ بانگ و شورِ دریا الغیاث
این صدائے کوہ نبود چار سو در رزم گاہ	کوہ نالان گشتہ زین ماتم بہ صحرا الغیاث
نیست این شورِ چقاچاق اندران میدان رزم	زین تظلم تیغ شاکی ہست گویا الغیاث
ہر کہ اندر کربلا دیدے چنین کرب و بلا	مینمودی الحذر یا الامان یا الغیاث
این صریرِ خامہ نیست خالی از اثر	نالہ کرد از دو زبان بر وقتِ انشا الغیاث
یک طرف در خیمہ زینب ساخت بانگِ الحذر	یک طرف از رنج سر میکوفت کبریٰ الغیاث

ردیف ج

واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

تاجدارِ تختِ دین را گو نداد ندے خراج	آہ فرقش را نکردندے بفرقِ نیزہ تاج
اے لعین گو وارثِ پیغمبر نشناختی	در مسلمانان چنان خونِ مسلمان شد رواج
مید ہد ہر دم شفق رنگ گواہی تاکنون	نیست بہرِ این شہیدان از شہادت احتیاج
آیۂ تطہیر نازل ہست اندر شانِ او	این چہ [illegible] شرح درجۂ شبر نمایم اندراج

ماتم و غم ہر کہ بیا زد پے سبطِ رسول — میسد ہر دم خدا ا ورا نشاط و ابتہاج

حیف اکبر کشتہ گشت و تیرہ شد کون و مکان — در شبستانِ حسین ابنِ علی گل شد سراج

سرزمینِ کربلا ہم قبلۂ ایمان ست شد — مژدہ باد اے زائرانِ صادقِ راہِ حجاج

شادی و غم گشتہ توام وادریغا وا دریغ — بہرِ قاسم صبحِ محشر بود صبحِ ازدواج

خاندانِ شاہ شد مقتول در قیدِ شدید — عابدِ بیمار را افسوس کو کردے علاج

ردیف ح

وا اسے ویلا وا اسے ویلا حسرتا وا حسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا وا حسرتا

اے شقیِ بد سرشت اے کافرِ زشتِ قبیح — در حقِ آلِ رسولِ حق چنین ظلمِ صریح

آنکہ را جائے فضیلت بُد بہ دوشِ مصطفےٰ — لاش او را کردہ در خاک و خون بیشان فضیح

شور و غوغائے عجیب از قتلِ اکبر شد بپا — بس نمک بر زخمِ دلہا ریخت آن حسنِ ملیح

زین شہادت جملہ امت را شفاعت شد حصول — گو کہ اسمٰعیل ہم گشتہ براہِ حق ذبیح

قولِ من زنہار مشمر کز غلوئی شاعریست — واضح ست و ثابت ست این از روایاتِ صحیح

ہر کہ وصفش بشنواید می رود اندر بہشت — چون نہ اندر مدحتش از جان و دل باشم بہیج

در غمِ سرور نہ تنہا خون فشان گشتہ رسول — بر زمین گریان زچرخِ چارمین آمد مسیح

ردیف خ

وائے ویلا وائے ویلا حسرتا وا حسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا وا حسرتا

شد زمینِ کربلا چون تختهٔ گلزار سرخ
بسکه شد از خون آلِ حیدرِ کرّار سرخ

امتحان گاهِ وفاداران بُد آن میدانِ رزم
روے کافر تیره گشت و چهرهٔ دیندار سرخ

بسکه شد سیلابِ خونِ آلِ پیغمبر روان
آب شد چون خون بشریان اندران جوبار سرخ

گاه تحریرِ شهادت حاجتِ شنگرف نیست
رنگ طوطیِ خامه را شد خود بخود منقار سرخ

از جفاے شامیانِ زرد روے و تیره دل
سبز پوشان را به شد هر جبّه و دستار سرخ

دل پُر از خون های ارمان تن پُر از زخمِ سنان
ظاهر و باطن همه چون غنچهٔ گلنار سرخ

این ز تاثیرِ شهیدان ست ورنه از شفق
اے سپهرِ تیره رو کے بُد ترا رخسار سرخ

عابدِ بیمار اندر خانهٔ زندان ز غم
آنچنان بر زد سرِ خود را که شد دیوار سرخ

زین غمِ جانکاه مثلِ دامنِ گلچین نشد
دامنِ اهلِ عزا از دیدهٔ خونبار سرخ

دید قاسم را چو اندر خون طپان زینب بگفت
آه این دستِ حنائی شد کنون بسیار سرخ

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	د

آه فرقِ شاه را بے خود و افسر ساختند
گشته بر یک نیزه مثلِ مهرِ محشر ساختند

شیشهٔ ایمانِ خود بر سنگِ عصیان بر زدند
کاین ستم تا بر بنِ ساقیِ کوثر ساختند

آبروے دینِ خود را زین تظلّم ریختند
تر گلوے تشنه کامان ز آبِ خنجر ساختند

باسرِ سلطان چه گستاخی نمودند آه آه | خوفِ حق کردند نے پاسِ پیمبر ساختند

نیزهٔ خون خواره را بر سینهٔ اکبر زدند | تیرِ زهرآلود وقفِ نائے اصغر ساختند

از غل و زنجیرِ آهن آه این بدگوهران | در گلوئے عابدِ بیمار زیور ساختند

خیمه و خرگاه و سازِ شاه را آتش زدند | از شرارت ناریانِ دوزخی تر ساختند

شد سرِ سرور روان از حکمِ شمرِ بدگمان | گو که پنجاه حارسان بر وے مقرر ساختند

کتف و بازوئے علمدار علی کردند قطع | طائرانِ قدس را بے بال و بے پر ساختند

در تنورِ آفتاب انداخت گو شمرِ لعین | طائران بر لاشهٔ او سایه از پر ساختند

آدم ابراهیم اسمٰعیل و موسیٰ یا رسول | بر سرِ هر منزلے تعظیمِ آن سر ساختند

حوا ساره هاجره کلثوم و زهرا آمدند | خاک بر سر قربِ آن سر نوحه را سر ساختند

گو بچشمِ سر ندیدند آن سر از حکمِ مغیب | لیک سرکوبان سراسر تعزیت در ساختند

تا دمشق آمد چو آن سر با سرِ شهدائے دین | از سرِ بر خاش آویزان دران در ساختند

ذ	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ردیف

شربتِ مرگست اینجا از شرابِ جان لذیذ | گشت از حلوائے دنیا تلخیِ ایمان لذیذ

تلخیِ صبر و شکیبائی گوارا ساختند | چون نشد کام و زبانِ شان ز آب و نان لذیذ

تنگ باشد نام سازِ آب و خور بر قتِ جنگ
نیست نامِ ہفتخوانِ رستمِ دستان لذیذ

گفت سقائی حسین از سرگروہ شامیان
آب دہ بس از کباب است این دلِ بریان لذیذ

با مذاقِ لذتِ غمخواریِ امت بلے
شاہ دینم را نبودہ نعمتِ الوان لذیذ

در رضائے حق رضائے آلِ حیدر بودہ است
عابدِ بیمار را در دست از درمان لذیذ

ہر دہانِ زخمِ تبر بازبانِ حال گفت
وہ چہ شیرین ست آبِ خنجرِ پیکان لذیذ

ردیف ر

واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

گفت شاہِ دین کہ ای فرزند اکبر غم مخور
ہان مترس از تشنگی و زتابشِ خور غم مخور

خاتمِ انگشتِ خود را در دہانش داد و گفت
میدہد تسکین ترا ساقیِ کوثر غم مخور

جامِ آبِ کوثرت اندر جنان خواہند داد
غم مخور اے روحِ باباجان مادر غم مخور

گو میسّر قطرۂ آبے نشد در کربلا
امتِ مارا شفاعت شد میسّر غم مخور

در رضای حق رضای اہلبیتِ حق شمار
از پدر فکری مساز و ز برادر غم مخور

رنجِ بوبکرؓ و عمرؓ را در دلِ خود جا مدہ
از حسنؓ در قاسمؓ و عثمانؓ و جعفرؓ غم مخور

یادِ حق کن از تر و خشکِ جہان کاری مدار
خشک لب گو شد بس ست این ہدیۂ غم مخور

خوب قتلِ کافران کردی بزورِ ذوالفقار
صبر کن اکنون بجورِ شمر خنجر غم مخور

از شهادت کن حصولِ سرخروئی ای پسر شاد باش و باش شاکر بر مقدر غم مخور
فکر تنهائی مکن ای جانِ بابا از عقب ما بدولت نیز می آئیم و صغر غم مخور

ردیف	وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ز

چون علی اکبر ز حکمِ شه براعدا گشته باز در گروه شامیان یک حشر برپا گشته باز
طارق و پسران او را کشته آن شیرِ شجیع در همه روباه مزاجان شور و غوغا گشته باز
یک لعین چون دیده شان و شوکت او را بزم گفته بیشک حیدر کرار پیدا گشته باز
برق سان بر فرقِ صد کفار تابید و بسوخت معجزاتِ ذوالفقارِ دین هویدا گشته باز
بر فرات آن شاه دین گو رفت از بس تشنگی آب ناخورده بدرد و غم زدریا گشته باز
بُد شهادت در مشیت شاه بر اصرارِ حُر هفت شب در کربلا رفت و همانجا گشته باز
باز آمد جان خیمه در تنِ اهلِ حرم چشم اکبر چون در آغوش پدر وا گشته باز
لطف آنحضرت بگفت و حالِ حوران هم شنفت پس ازان راهی جنت با تمنا گشته باز
بعد بربادیِ جان و مال از کرب و بلا در مدینه عابد بیمار تنها گشته باز

ردیف	وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	س

حالِ زارِ سید الشهدا چه میپرسی مپرس — حشر شد در کربلا برپا چه می پرسی مپرس

آن علم شد سرنگون مشکیزه هم شد پُر زخون — گشته شد عباس بردریا چه می پرسی مپرس

آتش اندر جان فتاد از تلخکامی حسین — آب گشته زهرهٔ زهرا چه می پرسی مپرس

پردهٔ ناموس و ننگِ دو جهان صد پاره گشت — بی ردا شد زینب و کبری چه میپرسی مپرس

صدمهٔ روزِ قیامت بود از آن عشرِ عشیر — انتشارِ روزِ عاشورا چه می پرسی مپرس

از بنِ هر مو چو خون هر دم روان دم نیز سنگ — بارشِ خون گشته در هر جا چه می پرسی مپرس

آشیان دل کرده بی پرواز افتاده بخاک — طایرانِ گلشن و صحرا چه می پرسی مپرس

صورتِ تصویر ساکت گشته بی آب و علف — وحشیانِ بیشه و بیدا چه می پرسی مپرس

شد زمین بر آسمان و آسمان زیرِ زمین — شش جهت گشته ته و بالا چه میپرسی مپرس

تیره گشته مثلِ شب اقصای عالم تا سه روز — مهر از مشرق نه شد پیدا چه می پرسی مپرس

انس و جانِ جن و ملک کردند هوهو ساختند — اولیا و انبیا ها ها چه می پرسی مپرس

نامِ قاتل گفت و از وقتِ شهادت مژده داد — سرور گیهانش در رویا چه می پرسی مپرس

در شبِ عاشورا آمد حیدرش در خواب گفت — ای پسر هشیار از فردا چه می پرسی مپرس

ردیف — واے ویلا ولے ویا حسرتا واحسرتا / واویلا وادریغا حسرتا واحسرتا — ش

عابد بیمار گشتی مضطرب بر جای خویش
چون گلو در طوق و در زنجیر دیدی پای خویش

هر بگفته جان و سر را می کنم نذرِ حسین
نی مرا پروای فرزندست و نی پروای خویش

شهربانو را بشد رنج و بلا آه آه
رخت جنگ آراست اکبر چونکه بربالای خویش

از عداوت کرده دعوت آن یزیدِ پُرفریب
ورنه چون بگذاشتی آن شاهِ دین ماوای خویش

هر که همراهِ شهیدِ کربلا گشته شهید
سُرخ رو گردید روزِ حشر در ابنای خویش

از کمانِ کوفیان هر تیر کامد پے بہ پے
از رضا میداد جا بر سینهٔ پہنائے خویش

هر که می آمد بخنجر شمرِ لعین از بهرِ قتل
شاه میفرمود کای کافر برو بر جای خویش

آن سیه روئی که دارد سینه اش داغِ سپید
خود بخواهم داد زیرِ خنجرِ او نای خویش

یا الٰهی من سرِ خود بر سرِ راهِ رضا
داده ام بهرِ نجاتِ امتِ بابای خویش

ص	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ردیف

جنّتی هر مسلم ست و شیعهٔ سلطان خصوص
دوزخی هر کافرست و شمرِ بی ایمان خصوص

گشته گو جور و جفا بر سبطِ پاکِ مصطفیٰ
ظلم بیحد شد روا بر اصغرِ نادان خصوص

گو بسا مکر و دغا کرد آن یزیدِ بے حیا
شاه را داده فریب از وعده و پیمان خصوص

گو ز بے آبی بسی بیتاب بودند اهلِ بیت
مضطرب احوال عبدِ سجّادِ بی درمان خصوص

حسرتا بر بیکسی بے نوایان حسینؑ
از غم حسنین می گردد حصول خرمی
انبیاء و اولیا گشتند محزون و ملول

گریہ ہا میساخت ہر جن و ملک انسان خصوص
مشکل ہر کار دنیا میشود آسان خصوص
شاد و خرم کوفیان لعنتی شیطان خصوص

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ض

شاہ را بود است از بخشایش امت غرض
داشتے پرواز سر نے التفاتے بر پسر
بہر حرص و آز دنیا دین خود کردند خوار
نقد ایمان باختی دینار را دین ساختی
ورنہ از آل نبی پاک و اولاد علیؑ
گفتگو پیش از شہادت کرد با کافر کہ بود
فرض ما حب حسینؑ و سنت ما ماتم ست
از مدینہ چون طلب کردی بہ اصرار و قرار
سوی خیمہ کافران را خوف شہ رفتن نداد

خواہشی میداشت از حوران نہ از جنت غرض
بود حر را از وفاداری آنحضرت غرض
اہل کوفہ را نبود از مذہب و ملت غرض
ہے یزید بد کنش داری تو از دولت غرض
ای لعین بر گو چہ بود از حجت بیعت غرض
شاہ را بار دگر از ختم این حجت غرض
نیست ما را زاہدا از فرض و از سنت غرض
بیگمان عین عداوت بود زین دعوت غرض
ورنہ آن نامحرمان را بد کجا حرمت غرض

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ط

هست حبّ سبطِ احمد بهر هر دیندار شرط
همچو بغض پنجتن کان ست بر کفار شرط

جمله باطل بود باطل انچه باشد ساختند
عهد و پیمان وعده پیوند و قسم اقرار شرط

شاه فرمودند ما را از شهادت رنج نیست
کرده ایم از جانِ با بابا زپئ دیدار شرط

فکر بے آبی نمی سازیم اندر کربلا
جامِ کوثر ساختیم از حیدرِ کرار شرط

قوتِ ایمان بود مهر و ولائے پنجتن
زور پشتی درجهان باشد پئ دیوار شرط

دولتِ دین عمر و عزت الفتِ خود ده مرا
میکنم اندر صله از فیض عامت چار شرط

نیست غیر از طوق درمان در گلو سجّاد را
این چنین بیمار را کے بود این تیمار شرط

ظ	واے ویلا ولے ویلا حسرتا واحسرتا واوریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ردیف

با قیا تا کے تحمّل تا کجا سازم لحاظ
بیش باد العنت از من بر یزیدِ کم لحاظ

بهر قتل آمد جوانی وز هدایت بازگشت
آن زمان هم داشتی آن هادیِ عالم لحاظ

شد مسلمان و شهیدش ساختند آنگه بگفت
دین پناها دار در محشر ازین پر غم لحاظ

شهربانو گفت غارت برده اند از ما ردا
چون کنم ای آه از کفار نامحرم لحاظ

کافری را از گروهِ کوفیان نگذاشتی
گر نه کردی شاه از قتلِ بنی آدم لحاظ

زین سبب اندر رجز تنبیه دادی هر زمان
زین جهت در گشت و خون میساختی هر دم لحاظ

نالۂ اہلِ حرم میرفت بر عرشِ برین | گر نبودی مانع شان حکم شاه و ہم لحاظ

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ع

حیف از سبطِ نبیؐ پاک بیسازی نزاع | چند برداری تو ای بیدین ز دنیا انتفاع
از شرارت سوختی با خاک یکسان ساختی | شاہِ دین را خیمہ و خرگاه و سامان و متاع
آفرین صد آفرین صد آفرین صد آفرین | در وفاداری نبوده مثل حُر مردِ شجاع
گہ بہ مشرق بود تابان گہ بمغرب شرقیان | برق سان می تافتی ہر سو زِ تیغ او شعاع
ہر کہ آمد پیش او گردید فی النار السقر | ہر کہ می گشتی مقابل مینمودش اندفاع
خواست از سبطِ نبی بیعت کہ تا باشد مطیع | این ندانستہ کہ ذاتش بُرد و عالم را مُطاع
خواست رخصت چون علی اکبر زبا تو آه آه | ہوش از سر تاب از تن جان ز قالب شد وداع

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	غ

آمده ماهِ محرم وادریغا وادریغ | باز شد سامانِ ماتم وادریغا وادریغ
نالہ شد دمسازِ جانہا حسرتا واحسرتا | غم بہ دلہا گشتہ مدغم وادریغا وادریغ
قصرِ دینِ احمدی اُفتاد از بنیاد حیف | نظمِ ایمان گشتہ برہم وادریغا وادریغ

جامۂ گلہا قبا شد در چمن زارِ جہان
چشمِ شبنم گشتہ پُر نم وا دریغا وا دریغ

ہست در اطرافِ گیتی شور و بانگِ ہائے ہائے
ہست بر السانِ عالم وا دریغا وا دریغ

ظلم از تو شد زیاد اے لعنتی ابنِ زیاد
چون تو باشد ظالمی کم وا دریغا وا دریغ

بر اُمیدِ بیعتِ تو بیخطا و بیقصور
کُشتہ شد مسلم چہ گویم وا دریغا وا دریغ

نیست اے گردون فقط بر گردنت خونِ حسین ع
ہم حسن را کُشتی از سم وا دریغا وا دریغ

چون سرِ سلطانِ دین را بر علم افراختند
جعد و گیسو گشتہ پر خم وا دریغا وا دریغ

ردیف — ف

وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

روزِ عاشورا شہِ دین بود تنہا یکطرف
فوجِ شامت موجِ شامی شد صف آرا یکطرف

مومنان ہفتاد و دو کفار بست و دو ہزار
یکطرف بُد جوشِ دین و حرصِ دُنیا یکطرف

داشت یکسو چشمِ تر بر چشمۂ کوثر علی ع
سوگنان گریان و مویان بود زہرا یکطرف

با رسولِ پاک زین غم نوحہ سرمی ساختند
نوح و آدم یکطرف موسیٰ و عیسیٰ یکطرف

شورِ محشر بود اندر خیمۂ اہلِ حرم
نالہ زینب یکطرف میساخت کبریٰ یکطرف

مضطرب جن و ملک یکسو برنج و ماتمش
سینہ کوبان در غمش غلمان و حورا یکطرف

زین بلا در کربلا شورِ قیامت شد بپا
بانگ ہا ہا یکطرف فریاد و غوغا یکطرف

هم علم گشته نگون هم مشک شد خوار و زبون
هر دو بازو یکطرف افتاد و سقا یکطرف

بر تنِ بی فرقِ سلطان اسپها بر تاختند
عضو عضوش شد جدا ران یکطرف پا یکطرف

ردیف **ق**

وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

چون سرِ خورشید را گردون گرفته در طبق
بهرِ سر دادن بشد آماده شه از حکمِ حق

گشته از خوف و نهیب او میانِ رزمگاه
چهرهٔ شامی سیه روی عراقی پُر عرق

ماه هم در هاله اندر حلقهٔ ماتم نشست
مهر هم در پردهٔ ظلمت خزیده زین قلق

هائی حک شد نام آلِ مالکِ امّ الکتاب
برهم و درهم شده شیرازهٔ این نه ورق

بسکه این گندم نمایان جو فروشی ساختند
زین لعینان را چو گندم سینه شد از تیغ شق

ای یزیدِ حق تلف برگو که دیگر کس که بود
جز حسین علیه السلام ابنِ علی علیه السلام ارثِ نبی را مستحق

نی ترا باکِ قیامت نی ترا بیمِ حساب
نی ترا پاسِ پیمبر نی ترا ترسی ز حق

شامیان را گشته چون شامِ ظلامت تیره رو
کوفیان را شد شبِ یلدا سپیدی فلق

ای فلک وای امانِ تو تر است از خونِ حسین
حیف بر نیرنگیِ تو نیست این رنگِ شفق

ردیف **ک**

وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

خاندانِ حیدری شد از تو برباد ای فلک
کیست اندر خانهٔ او غیر سجاد ای فلک

تو چه دانی قدرِ عز و جاه اولادِ علی
او پیمبر را برادر بود و داماد ای فلک

گر چنین رنج و غم و هم بر کسی وارد شدست
باز گو اندر جهان واری اگر یاد ای فلک

حیف بر آلِ رسولِ مجتبیٰ این جور و ظلم
خوار کے شد اینچنین دیگر نبی زاد ای فلک

بس جفا کاری رسول ست از تو ناخوش ای سپهر
بس ستمگاری بتول ست از تو ناشاد ای فلک

آن شه لولاک کان داده ظهورت در جهان
اینچنین بر سبطِ او سازی تو بیداد ای فلک

مومنان را میدهی تکلیف و تعذیب کهین
کافران را میکنی تائید و امداد ای فلک

تف بروی تیره گونِ شومِ تو صد بار تف
خاک بر فرق و سرِ واژون تو باد ای فلک

اینچنین آفت نشد بر جسم و جانِ هیچکس
ز ابتدائی خلقتِ ارواح و اجساد ای فلک

کاخ ایمان شد خراب از جورِ تا ای خانه خراب
قصرِ دین هم از تو شد بی بیخ و بنیاد ای فلک

اصغرِ بے شیر را اندر گلو پیوستہ تیر
بر جفا کیشی تو فریاد فریاد ای فلک

ردیف | واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا | ل

ای بہ صورت مہبطِ نورِ جلالِ ذوالجلال
وی بہ معنی مظہرِ حسن و جلالِ لایزال

در نسب ہستی تو زینت بخشِ اولادِ علی
در حسب ہستی پیمبر را شرف افزائے آل

در اصالت بی نظیری در نبالت بی مثل
در شریعت بی عدیلی در کرامت بی مثال

آسمانِ اعتلاء و قطبِ چرخِ ارتقا
مشرقِ مهرِ ولایت مطلع بدرِ کمال

شارعِ شرعِ نبوت حامیِ دینِ مبین
مردِ میدانِ جلادت شیرِ غاباتِ جدال

آیتِ تطهیر نازل شد بشانت بوده
پاک دین پاکیزه دل پاکیزه رو پاکیزه حال

خاک را با عالمِ پاک ست کی نسبت روا
هست بد بین بد روش بد خو بد آئین بد خصال

کی شود هم رنگِ جوهر ریزهٔ سنگِ سیاه
کی شود همسنگ گوهر پارهٔ خوارِ سفال

کرده بهرِ شفاعت این شهادت را قبول
بهرِ عفوِ انتقامِ ما ترا شد انتقال

ای دریغ از ما غم و ماتم نسازیم ای دریغ
بهرِ امت چون تو نمودی دریغ از جان و مال

چون تو نبود تشنه کامِ منبعِ فیض و عطا
چون تو نبود بے نوائے مصدرِ بذل و نوال

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا وا حسرتا وا دریغا وا دریغا حسرتا وا حسرتا	م

نورِ پیغمبر ز رویت هست روشن یا امام
سینه ات رمزِ الٰهی را ست مسکن یا امام

غیرِ تو پشت و پناهی نیست در کون و مکان
درگهِ تو مومنان را هست مامن یا امام

ساز ایمن از غم و اندیشهٔ روزِ جزا
بهرِ ذوالمنن کن نگاهِ لطف بر من یا امام

در رهِ حُبِ ولایت کرده ام از سر قدم
چون تو هستی راهبر کے بیم رهزن یا امام

از دل و جان ہست این ہند و غلام نام تو
از کف ساقی تکمش زنہار دامن یا امام

از پئی بخشایش او حیلہ دیگر مخواہ
این قدر بس حیدر آبا دست مسکن یا امام

جزو جزو جسم پاکت حامی کل شد بہ حشر
وقف آمرزش نمودستی سر و تن یا امام

خصم ایمان بود کی بود دست خصم تو یزید
دشمن دین بدتر اکی بود دشمن یا امام

آدم و حوا است از بہر تو در درد و الم
از غم تو حیدر و زہرا بہ شیون یا امام

ردیف ن

وا ویلا وا ویلا حسرتا وا حسرتا
وا دریغا وا دریغا حسرتا وا حسرتا

ہم رسول مجتبیٰ را جان جانی یا حسین ع
ہم بتول پاک را روح و روانی یا حسین ع

از علو و رحبت وا وج تفاخر حاصل ست
خاکسار درگہت را آسمانی یا حسین ع

در جہان او بگمان مسند نشین دولت ست
آنکہ را بر صدر حبّ خود نشانی یا حسین ع

خاکسارم ذرہ وارم ذرہ وارم ذرہ وار
مہربانی مہربانی مہربانی یا حسین ع

حاجت اظہار درد دل نباشد پیش تو
بر دلت پیدا است ہر راز نہانی یا حسین ع

جز در درگاہ تو ملجا و ماوائے دگر
نیست باقی را درین دنیای فانی یا حسین ع

رتبہ ام برتر شود از رتبہ رایان ہند
گر مرا ہند و غلام خود بخوانی یا حسین ع

کافر بے پیر اکبر را بہ تیغ جور کشت
رحم ہم نا کردہ ملعون بر جوانی یا حسین ع

تا سہ روز آبت نداد و ہفت سین از خون نہاد		خوب کرد ابن زیاد ت میہمانی یا حسینؑ

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا وا حسرتا وا دریغا وا دریغا حسرتا وا حسرتا	و

یافت چون فخرِ شہادت شبّرِ تشنہ گلو	داد رضوان از درِ جنت صدائی فادخلوا
جامِ کوثر ساقیِ کوثر بدست آورد و گفت	ای پسر درخور کہ بودی تشنہ لب بر آب جو
جراتِ اکبر چہ می پرسی کہ در ہنگام رزم	ہر کہ آمد روبروی او بہ گرداند رُو
برنخورد از باغ ہستی در جوانی شد شہید	نخلِ عمرش قطع شد افسوس در عینِ نمو
در غمِ اکبر تو حالِ شہر بانو را مپرس	گاہ می زد دست بر سر گاہ می کند یدمُو
حیف از دستِ جفائی کوفیانِ بیحیا	بے ردا گردیدہ سرگردان سکینہ کو بکو
اینچنین اہلِ حرم سرگشتۂ و حیران شدند	بر رُخت ای گُنبد گردان تفو باد اتفو

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا وا حسرتا وا دریغا وا دریغا حسرتا وا حسرتا	ہ

حالِ صُغرا در وطن گردیدہ ابتر آہ آہ	چون شنید احوال بیتابیِ مادر آہ آہ
یادِ ہر یک می نمودی شور و غوغا می فزود	گاہ کف بر کف بزد گہ کوفت بر سر آہ آہ
گہ بہ یادِ جانِ بابا می نمودے آہ آہ	گاہ کردی در فراقِ ہر برادر آہ آہ

گاہ گریان خون فشاند و گاہ مویان مو بکند
بہرِ اکبر کردہ شیون بہرِ صغرا آہ آہ

زاستین رو بیدہ زہر اقتل گاہِ شاہ را
کردہ حیدر ہائے ہا و ہم پیمبر آہ آہ

نقد ایمان را زکف دادند آن بدگوہران
بہرِ حرصِ ملک و مال و دولت و زر آہ آہ

یا حسینِ نیک اختر زادۂ زہرا نبود
یا کہ خود زہرا نبی را بُد نہ دختر آہ آہ

ردیف	واے ویلا ولے ویلا حسرتا و احسرتا وادریغا وادریغا حسرتا و احسرتا	لا

آفت و قہر و غضب ظلم و فساد و شر بلا
بود از بہرِ دل و جانِ نبی در کربلا

در گذشت از نائی اصغر بازوے شہ را شکست
از کمانِ قہر بود آن ناوکِ بی پر بلا

سنگہا ہم می زدند از دور آن سنگین دلان
بے نوایان را شدی نازل چنین بر سر بلا

حالِ زارِ زینب و کبری چگویم واے واے
این غمین از درد و ہم ہم آن حزین اندر بلا

رنج بیخوابی غمِ بے آبی و فکرِ حرم
یعنی بہرِ شاہِ دین لابد بلا بُد بر بلا

باکِ آتش بیمِ غارت خوفِ جانہا الامان
یک بلا گر دفع شد عارض بشد دیگر بلا

داغ اصغر دردِ شوہر رنجِ اکبر ہائے ہائے
جملہ بہرِ شہربانو بُد بہر آفت ہر بلا

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ی

داغ فرزندان مرا هم کرده محزون یا علی / چون کنم صبر و تحمّل چون کنم چون یا علی

چون نبارم خون دل در یادِ فرزندان تو / گشته زین غم ز اسمان هم بارش خون یا علی

تشنه لب شد شیرِ تو چون بر لبِ دریا شهید / چون نبارم خون روان از دیده جیحون یا علی

اولیا و انبیا را هم نجات از غم نشد / از جفائی گنبدِ گردانِ گردون یا علی

نی دری بازست نی راه ست پیدا در نظر / چون روم از گنبدِ افلاک بیرون یا علی

هست گو هندو ز دل مدّاح اولادِ تو هست / بر توحقّ باقی فانی ست افزون یا علی

شاعرِ شیرین زبانم لیک از تلخیِ رنج / بر زبانم نیست غیر از دردِ مضمون یا علی

تمّت

قطعهٔ تاریخ

چو این نوحه ز دردِ دل نوشتم / در عاشورا بوقت وردِ نیکو

به ترتیب از الف تا یا همه بند / جداگانه رقم کردم تو بشنو

مگو کین نیست تصنیف از مسلمان / مگو کاین را بیان کرد ست هندو

بخوان این را سعادت ساز حاصل / که خواهی یافت از وی راه مینو

مکن تفتیش تاریخش تو باقی / الف بای غمِ آلِ علی گو ۱۳۰۵

قطعۂ تاریخ

نوحہ در ماتم شاہ امم — با دلِ پر درد نمودم رقم
کس نہ چنین ساختہ ترجیع بند — نیست یکی حرف ز احراف کم
از الفش بین کہ چہان در بیان — نظم درعاشور البتہ یک قلم
حرف مگیر اینچہ کہ ہند و بگفت — داد بدہ از رہِ لطفِ اتم
ور کرم اصلاح بدہ کن صحیح — گر بہ روایات بہ بینی سقم
نعمتِ دنیا چہ کنی اے شفیق — نوحۂ من خوان کہ بیابی نعم
مصرعِ تاریخ ز باقی شنو — نوحۂ آلام الف باے غم ۱۳۰۵ھ

قطعۂ تاریخ طبع الف باے غم از خاطر با درد و الم والہ و شیدائی آل رسول اللہ منشی محمد کفایت اللہ صاحب المتخلص بہ برق مہتمم انصاری پریس دہلی

الف باے سوز و غم پنجتن — کہ ہر حرف و سطرش قیامت نما
چو دیدم رقم کردہ باقیش — پئے یادگارِ شہِ کربلا
بدل گفتم از بہر تاریخ چاپ
بگو نوحۂ آل حضرت بپا ۱۳۰۵ھ

طغرے انام نامی راجہ گردھاری پرشاد صاحب بخط سنسکرت ایجاد منشی جواہر لال صاحب ساکن سلینہ ملازم ریاست بھوپال

اعلان

اکثر لوگ خوشخطی، کاغذ کی عمدگی چھاپے کی صفائی کو مطبع کے حُسن و قبح کا مدار سمجھتے ہیں ہم
نہیں کہ ان چیزوں کو حُسن و قبح مطبع میں دخل نہیں ہے اور بڑا دخل عظیم ہے لیکن ایک بڑی چ[یز]
نظر انداز کیجاتی ہے وہ بکار آمد کتابوں کا چھاپنا اور صحیح چھاپنا ہے لیکن اسکو چاہیے تو [illegible] ممیزہ اور
ہم فخر کے طور پر نہیں بلکہ حسب فحوائے واما بنعمة ربك فحدث اعلان کرتے ہیں کہ خدا
کا کرم ہے ہمارا **مطبع انصاری** دہلی اس صفت میں اگر منفرد نہیں تو شاید ایسے ہندو[ستان]
صرف اتنے مثال رکھتا ہوگا جنکو ایک ہاتھ کی انگلیوں پر آسانی سے گن لیا جا سکتا ہے۔ ہمنے اسبات کو اپنے
لازم کرلیا ہے کہ کام نہ ہو تو کچھ پروا نہیں اور کم ہو تو کچھ پروا نہیں مگر جو ہو اور جتنا ہو بکارآمد ہو اور اچھا
خدا کا شکر ہے کہ ہم اسکی توفیق اور عنایت سے اسی رستے پر چل رہے ہیں اور انشاءاللہ آئندہ بھی اسی ر[ستے]
پر چلے جائینگے۔ جو کتاب مسلمانوں کے دین اور اخلاق اور حسن معاشرت پر بُرا اثر کرے ہمنے نہیں چھاپی او[ر]
انشاءاللہ چھاپیں گے بھی نہیں۔ اگرچہ ہمکو طلائی حرفوں کے دام کیوں نہ دیئے جائیں۔ ہم خدا کی اس مہربانی
کا شکریہ ادا نہیں کر سکتے کہ ہمکو ایسے اعوان و انصار مل گئے ہیں جو کھوٹے کھرے کو پرکھ لیتے ہیں اور
پرکھے پیچھے سونے کو کندن بنا دیتے ہیں۔ رہیں عارضی اور عام طور کی صفتیں کاغذ و کتابت کی عمدگی وغیرہ وہ دوسر[وں]
کو سہل الوصول ہیں تو ہمکو بدرجہ اولیٰ۔ شاید ہم اپنے دعوے کے ثبوت میں اس امر کو بڑی جرأت سے پیش
کر سکتے ہیں کہ اگرچہ خود دہلی میں متعدد مطابع ہیں مگر مولانا مولوی نذیر احمد صاحب نے ہم میں کوئی بات تو
دیکھی ہے کہ وہ اپنی تمام مصنفات بالالتزام ہمارے ہاں چھپواتے ہیں چھوٹی چھوٹی کتابوں کا کیا ذکر
انھوں نے اپنا ترجمۂ قرآن ہمارے ہاں چھپوانا شروع کیا ہے۔ جو دین اور دنیا دونوں کے اعتبار [سے]
مہتم بالشان کام ہے۔ جو لوگ مطبع کے حسن و قبح کو مولوی نذیر احمد صاحب کی نظر سے دیکھیں انکو چاہیئے
کہ ہمارے فائدے کی غرض سے نہیں بلکہ اپنے فائدے اور کتاب کے فائدے کی غرض سے ہمکو ہمارے
اقران پر ترجیح دیں اور بلا تامل اپنی کتابیں بھیجکر ہمارے کہنے کی تصدیق کرلیں ؀

المشتھر

محمد عبد المجید۔ مالک مطبع انصاری دہلی چتلا دروازہ